

PRILOG IKONOGRAFIJI SOLINSKOG MUČENIKA SV. STAŠA

Ivana Prijatelj

UDK 739.1.04(497.13:451/
459),,14/17”

Izvorni znanstveni rad
Ivana Prijatelj
Partizanska 24, Split

Na temelju komparacije zaključuje se da je mletački zlatar G. B. Trivisan 1704. izradio glavu poprsja sv. Staša prema glavi tog sveca na oltaru Jurja Dalmatinca u splitskoj katedrali.

U posljednje vrijeme napisano je nekoliko studija o utjecaju crteža nastalih prema djelima renesansnih toskanskih majstora ili samih njihovih djela na našeg istaknutog kipara Jurja Matejeva Zadrana, bolje Jurja Dalmatinca. S tim u vezi otvoreno je i pitanje da li je Juraj vidio te crteže prema toskanskim majstorima u Veneciji i Padovi ili je možda i osobno bio u Toskani. Među tim imenima koja bi posredno ili neposredno bila utjecala na neke Jurjeve kompozicije ili njihove dijelove, spominju se Donatello, Ghiberti, Luca della Robbia, itd. O tome su najviše pisali Stanko Kokole i Igor Fisković.¹

U ovom kratkom prilogu iznijela bih jedan obratan primjer, t.j. kako je Juraj utjecao na jednog baroknog zlatara. U riznici splitske katedrale nalazi se poprsje s moćima salonitanskog mučenika sv. Staša koji je za vladavine cara Dioklecijana mučen i ubijen tako da je bio potopljen u rijeku Jadro s mlinskim kamenom privezanim oko vrata. U doba baroka mletački zlatar Giovanni Antonio Trivisan i njegova radionica „Al Cardinal” izradili su mnoge radove za splitsku katedralu, među kojima poprsja i mitre sv. Dujma i sv. Arnira u koje je uklopio njihove gotičke glave, moćnike drva križa i trnove krune, znak bratovštine sv. Sakramenta, garnituru kanonskih tabli, nekoliko svijećnjaka itd., a posebno se ističe njegovo poprs-

¹ O tom pitanju v.: A. Badurina, Problem literarnih i likovnih predložaka za ikonografiju Arnirove grobnice, Juraj Matejev Dalmatinac, Radovi Instituta za povijest umjetnosti 3-6, Zagreb 1979-1982, str. 209-216; S. Kokole, O oprašnju renesančnih elementov v kiparskem opusu Jurija Dalmatinca, Zbornik za umetnostno zgodovino n. v. XXI, Ljubljana 1985, str. 105-121; S. Kokole, Jurij Dalmatinec in toskanska renesansa, Ljubljana 1985 (Delo po razpisu Odbora za Prešernove nagrade študentom za leto 1986, številka teme: 3-tiskopis); S. Kokole, O vlogi antičnih elementov na prvem renesančnem reliefu v Dalmaciji, Antični temelji naše sodobnosti (referati slovenskih udeležencev na 4. znanstvenom Zborovanju Zveze društev za antične študije Jugoslavije, Pula 1986), Ljubljana 1987, str. 27-34. O tej problematici je I. Fisković držao referat na IV kongresu Saveza društava povjesničara umjetnosti SFRJ u Sarajevu 1985, pod naslovom: Grafički predlošci za neka kiparska djela Jurja Dalmatinca (u tisku).

Juraj Dalmatinac, Oltar Sv. Staša, detalj svečeve glave, Split, katedrala

je sv. Staša.² U arhivu kaptola, uz narudžbe i račune za ostala Trvisanova djela, postoji i narudžba od 9. svibnja 1704. popraćena računom od rizničara Jerolima Kavanjina, hrvatskog pjesnika, i Frane Capogrossa za novo poprje sv. Staša, jer je očito ranija glava sv. Staša,³ koja se spominje u inventarima iz 1342., 1400. i 1493, bila vrlo oštećena.⁴

² Trvisana je unio u literaturu K. Prijatelj koji je publicirao dokumente o njemu iz Kaptolskog arhiva u Splitu i povezo ih s nekim od glavnih njegovih radova u riznici splitske katedrale. V.: *K. Prijatelj*, Barok u Splitu, Split 1947, str. 81-82; *K. Prijatelj*, Novi prilozi o baroku u Splitu, Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku II, Dubrovnik 1953, str. 319-327; *K. Prijatelj*, Sv. Dujam i sv. Staš u likovnoj umjetnosti, Zbornik radova I kongresa Saveza društava povjesničara umjetnosti SFRJ u Ohridu 1976, str. 114-116; *K. Prijatelj* u knjizi; *A. Horvat – R. Matejčić – K. Prijatelj*, Barok u Hrvatskoj, Zagreb 1982, str. 789-791.

O svim Trvisanovim radovima u riznici splitske katedrale v. podatke i opise u knjizi: *D. Diana – N. Gogala – S. Matijević*, Riznica splitske katedrale, Split 1972, u kojoj se navode i punce radionice ovog mletačkog zlatara.

³ *K. Prijatelj*, Barok u Splitu, o. c., str. 81-82, 84-85.

⁴ *K. Prijatelj*, Srebrne svetačke glave iz riznice splitske stolne crkve, Zbornik Muzeja primjene umetnosti 3-4, Beograd 1958, str. 108, 109, 115.

G. B. Trivisan, Popsje Sv. Staša, Split, Riznica katedrale

Uspoređujući glavu istog sveca na oltaru Jurja Dalmatinca iz 1448. i svečevu glavu – moćnik iz 1704. možemo uočiti da je venecijanski zlatar bio dobio uz narudžbu iz Splita i crtež Jurjeve glave solinskog mučenika da bi nova bar donekle nalikovala prvoj. Ako, naime, usporedimo te glave, vidimo mnoge sličnosti u crtama lica, bradi, brkovima, kosi s bogatim kovrčama, traci preko čela koja se provlači ispod kose i u impostaciji aureole. Isto tako je i svečev simbol, mlinski kamen, obješen na lancu oko vrata, samo ga je veliki kipar riješio na drugačiji, sasvim osobni način. Zanimljivo je da par glava sa sličnom frizurom susrećemo i na apsidi šibenske katedrale.⁵ Naravno da je mletački zlatar početkom 18. stoljeća donekle barokizirao svečevu glavu iz uzorka za koji predpostavljamo da mu je bio upućen u Veneciju time što je dao baroknu notu u otvorenim očima ekstatična pogleda, nešto drugačijoj obradi kose koja donekle može podsjetiti na periku baroknog dostajanstvenika, plamenim jezičcima koji se radialno šire na aureoli kao i na poprsju koje naliči na ona sv. Dujma i sv. Arnira.

Na predočnici iz iste riznice, koju je također Trivisan (možda s radionicom) izradio za splitsku katedralu prikazan je drugačiji lik sv. Staša, pa možemo pretpostaviti da je predočnica postojala prije nego li su rizničari splitske katedrale poslali uzor za mučenikovo poprsje.

Završila bih ovaj kratki prilog sa stihom iz spjeva „Bogatstvo i uboštvo” hrvatskog pjesnika i rizničara, koji se spominje u narudžbi za novi Stašev relikvijar, Jerolima Kavanjina koji u okviru opisa splitske riznice navodi nabavljene glave tek pristigle iz venecijanske radionice i kaže:

„Tri srebrna polutiela
napletena zlati svieti
ima oš crkva Bogu miela
svakim stinjem gradobieti
kroz klo lupie puk prozira
Dujma, Staša i Arnira.”

⁵ C. Fisković, Juraj Dalmatinac, Zagreb 1963, sl. 24, 30, 31, 51, 52, 53. Fotografije u ovoj knjizi izradio je Nenad Gattin, koji je i autor sl. 2 u ovoj radnji.

SOME NEW INFORMATION CONCERNING THE ICONOGRAPHY OF THE
SALONITAN MARTYR ST. ANASTASIUS

I. Prijatelj

Based on a comparative analysis the article submits that in 1704 the Venetian goldsmith Giovanni Battista Trivisan executed the head of the silver bust of St. Anastasius on the basis of a drawing or a sketch of the head of the Salonitan martyr depicted on the stone altar erected in the Cathedral at Split in 1448. by Juraj Dalmatinac.